

NFU CYMRU MANIFESTO

MANIFFESTO NFU CYMRU
AR GYFER ETHOLIAD
CYFFREDINOL
2024

NFU SUPPORTED BY

NFU Mutual

Ffermio Cymreig mewn ffigurau

Mae priddoedd
Cymru yn cynnwys

410

miliwn tonnell o garbon

£2.1bn

gwerth yr allbwn
amaethyddol gros yng
Nghymru

£600m

cyfanswm yr incwm o
ffermio yn 2022

50,400

y nifer o bobl sydd
wedi'u cyflogi ar
ffermydd yng Nghymru

Mae gan Gymru

106,000km

o wrychoedd

£8.1bn

trosiant sector y
sefydliad bwyd yng
Nghymru

233,500

wedi'u cyflogi ar draws y
gadwyn gyflenwi bwyd
a diod yng Nghymru

Mae

43%

o weithwyr yn y sector
amaeth, coedwigaeth a
physgodaeth yn siarad
Cymraeg o'i gymharu
â chyfartaledd o 19% ar
draws bob sector yng
Nghymru

£797 miliwn

gwerth yr allforion bwyd
a diod o Gymru

Mae

67%

o bobl eisiau i broses
cynhyrchu bwyd y DU fod
mor hunangynhaliol
â phosibl

Mae ffermwyr Cymru yn
rheoli dros

80%

o arwynebedd tir Cymru.

Mae tri chwarter
oedolion Cymru

(74%)

yn ystyried bod y
bwyd a gynhyrchir yng
Nghymru yn fwyd o
safon uchel

Rhagarweiniad

Mae'r pum mlynedd diwethaf wedi bod yn gyfnod o newid a her sylweddol. Mae'r DU wedi llywio ei ffordd o'r UE, wedi delio â phandemig byd-eang a chyfnodau o dywydd eithafol tra bo rhyfel wedi ffrwydro yn Ewrop, ac mae gwrthdaro yn y Dwyrain Canol.

Drwy gydol y cyfnod hwn, mae ffermwyr Cymru wedi parhau i wneud yr hyn maen nhw'n ei wneud orau, cynhyrchu bwyd o ansawdd uchel sy'n ystyriol o'r hinsawdd, ar yr un pryd â chynnal a gwella ein hamgylchedd a ffermir a chefn gwlad hardd. Fel erioed, mae ein ffermwyr yn barod i ymateb i heriau mawr cymdeithas, ac rydym yn awyddus i barhau i dyfu ein diwydiant bwyd a ffermio gwerth £8 biliwn ar yr un pryd â gweithio tuag at darged NFU Cymru ei hun o wneud y sector yn allryrdd nwyon tŷ gywdr sero net erbyn 2040.

Er bod amaethyddiaeth wedi'i datganoli i Gaerdydd ers chwarter canrif, mae nifer o feysydd polisi pwysig a sylweddol wedi'u neilltuo i San Steffan sy'n effeithio'n uniongyrchol ac yn anuniongyrchol ar y diwydiant a'r cymunedau gwledig y mae ein haelodau'n byw ac yn gweithio ynddynt. Bydd Llywodraeth nesaf y DU hefyd yn penderfynu ar y gyllideb ar gyfer ffermio yng Nghymru, cyllideb sy'n hanfodol os ydym am wireddu ein huchelgais i arwain y byd o ran cynhyrchu bwyd sy'n ystyriol o'r hinsawdd mewn cyd-destun lle mae ein byd natur yn ffynnu.

Bydd maniffesto NFU Cymru ar gyfer Etholiad Cyffredinol y DU yn ystyried yr ysgogiadau polisi hynny a fydd yn cydfynd â'n carfan nesaf o gynrychiolwyr San Steffan a'r ffordd orau o ddefnyddio'r rhain i sicrhau bod gennym sector amaethyddol ac economi wledig ffyniannus.

Drwy'r ddogfen hon rydym yn cynnig safbwynt NFU Cymru i chi ar yr hyn rydym yn ystyried yw'r materion mwyaf brys a phwysig y bydd angen i Senedd a Llywodraeth newydd yn San Steffan eu hystyried a mynd i'r afael â hwy er mwyn ein cefnogi i gyflawni ein gweledigaeth ar gyfer diwydiant ffermio cynhyrchiol, proffidiol a blaengar yng Nghymru.

Cefnogi ffermwyr Cymru

Mae ffermio'n fusnes hirdymor gyda chylchoedd cynhyrchu hirdymor ac mae'n rhaid iddo ddelio ag ansefydlogrwydd sylweddol yn y farchnad, digwyddiadau tywydd, a chlefydau anifeiliaid a phlanhigion, sydd yn amlach na pheidio yn ffactorau sydd y tu hwnt i reolaeth y ffermwr

Mae buddsoddiad y Llywodraeth mewn amaethyddiaeth yn rhoi sefydlogrwydd i fusnesau fferm ac mae'n hanfodol er mwyn cynnal y cyflenwad o fwyd diogel, fforddiadwy o ansawdd uchel i bawb, rhywbeth sy'n dod yn fwyfwy pwysig mewn byd sy'n fwyfwy ansefydlog wrth i wrthdaro barhau, cadwyni cyflenwi sydd dan straen cynyddol, ac wrth i'n hinsawdd newid.

Mae'r cyhoedd yn cefnogi ffermwyr Cymru, gydag arolwg diweddar gan YouGov o dros 1000 o oedolion yng Nghymru yn canfod bod 82% yn cefnogi rhoi cymorth ariannol gan Lywodraeth Cymru i ffermwyr i gynhyrchu bwyd.

EIN GOFYNION O LYWODRAETH SAN STEFFAN

Ymrwymiad clir i ddarparu cyllideb cymorth amaethyddol yn y DU ar gyfer cyfnod y Senedd nesaf - cyllideb amflunyddol wedi'i chlustnodi a fydd yn mynd a ni at yr etholiad nesaf.

Ar y cyd â hyn, mae angen i Lywodraeth nesaf San Steffan edrych o'r newydd ar y dyraniad cyllidebol y mae'n ei ddarparu i gefnogi amaethyddiaeth y DU er mwyn adfer ei gwerth termau real sydd wedi'i erydu'n sylweddol gan gyfraddau uchel iawn o chwyddiant amaethyddol.

Mae NFU Cymru yn credu bod angen cyllideb sylfaenol o dros £500m ar ffermio yng Nghymru bob blwyddyn i ystyried chwyddiant ac i helpu i sicrhau bod modd cyflawni ein huchelgeisiau o ran bwyd, yr hinsawdd a natur

Hyrwyddo ein diogelwch bwyd

Rhaid rhoi'r flaenoriaeth y maen nhw ei hangen a'i haeddu i gynhyrchu bwyd a diogelwch bwyd yn y wlad hon. Mae'r pandemig, goresgyniad Rwsia o Wcráin, y gwrthdaro yn y Dwyrain Canol, i gyd wedi ein hatgoffa o ba mor gymhleth yw ein cadwyni cyflenwi bwyd, a pha mor hawdd yw tarfu arnynt.

Yn ogystal â darparu cyllideb i gefnogi amaethyddiaeth gynhyrchiol, mae nifer o gamau eraill y gall Llywodraeth nesaf y DU eu cymryd i sicrhau bod gennym lefelau uchel o gynhyrchu cynradd yng Nghymru a'r DU

EIN GOFYNION O LYWODRAETH SAN STEFFAN

Ymrwymiad i gael mwy a mwy o fwyd i'r sector cyhoeddus gan ffermwyr Cymru a Phrydain

Labeli gwlad tarddiad cadarnach ar draws y gwasanaeth adwerthu, lletygarwch a bwyd, gyda labeli clir a chywir sy'n caniatáu i ddefnyddwyr wneud dewis gwybodus ynghylch o ble daw eu bwyd

Cynyddu pwerau ac adnoddau Dyfarnwr y Cod Cyflenwi Nwyddau Groser i fynd y tu hwnt i'r adwerthwyr mwyaf a chynnwys y gadwyn gyflenwi bwyd gyfan

Sefydlu safonau sylfaenol i fynd i'r afael ag anghydbwysedd ac i hyrwyddo cadwyn gyflenwi deg a gweithredol, gyda'r oruchwyliaeth a'r cymrodeddu sydd eu hangen i'w cynnal. Lle bo angen, hoffem weld Gweinidogion yn defnyddio'r pwerau sydd ar gael iddynt o dan Ddeddf Amaethyddiaeth 2020 i sicrhau bod contractau cyflenwi yn deg ac yn dryloyw, gan adeiladu ar y gwaith a wneir yn y sector Ilaeth

Yn ogystal, credwn fod angen cynnal asesiadau effaith penodol i Gymru ar gytundebau masnach cyfredol ac yn y dyfodol, o gofio pa mor bwysig yw gwerth ein sector bwyd-amaeth i Gymru

Asesiad blynyddol yn cael ei gyhoeddi o effaith ein Cytundebau Masnach Rydd ar gynhyrchu a defnyddio bwyd domestig er mwyn rhoi darlun clir o'u heffeithiau cronus, er mwyn i ni allu deall yn well effaith ein cysylltiadau masnachu newydd â gweddill y byd

Ein lle yn y byd

Ar ôl gadael yr UE yn 2020, mae ein perthynas fasnachu newydd â'r UE27 yn parhau i ymsefydlu. Er bod rhwystrau newydd i fasnachu lle nad oedd dim yn bodoli o'r blaen, mae lle i liniaru rhai o'r rhain a gwneud bywyd yn haws i'n hallforwyr.

Rhodddwyd mynediad hael i farchnad y DU ar gyfer rhai o gynhyrchwyr bwyd-amaeth mwyaf a mwyaf cystadleuol y byd. Ni all amaethyddiaeth fod yn adnodd bargeinio pan ddaw'n fater o wneud cytundebau masnach ac mae angen i'n gwleidyddion fod ar ei gwyladwraeth am effeithiau niweidiol sy'n deillio o gytundebau masnach trydedd gwlad sydd eisoes ar waith. Mae'r diwylliant, y dreftadaeth a'r ansawdd sy'n gysylltiedig â bwyd a diod o Gymru yn golygu bod galw am ein cynnyrch ledled y byd. Dylai gwleidyddion sicrhau bod unrhyw gytundebau masnach newydd yn agor drysau ac yn ein galluogi i fanteisio ar y cyfle i fwy o ddefnyddwyr ledled y byd fwynhau bwyd a diod o Gymru.

EIN GOFYNION O LYWODRAETH SAN STEFFAN

Byddai sicrhau cytundeb milfeddygol gyda'r UE yn lleihau'r angen am wiriadau beichus ar gynhyrchion sy'n dod o anifeiliaid sy'n symud o'r DU i'r UE, ac mae hyn yn rhywbeth y credwn y dylai Llywodraeth nesaf y DU fynd ar ei thrywydd gyda'r UE fel mater o flaenoriaeth.

Mae ffermwyr Cymru yn falch iawn o statws PGI ein cig oen a'n cig eidion yng Nghymru yn ogystal â'r holl ddynodiadau daearyddol a roddir ar amrywiaeth o fwyd a diod o Gymru. Mewn trafodaethau masnach yn y dyfodol, rydym am weld y dynodiadau tarddiad ac ansawdd hyn yn cael eu hyrwyddo gan negodwyr y DU fel eu bod yn cael eu deall, eu parchu a'u diogelu gan ddarparu bartneriaid masnachu

Llawer mwy o rôl i ASau a'r Senedd wrth i gytundebau masnach gael eu rhoi ar waith, eu negodi a'u cwblhau. Dylid cryfhau gweithdrefnau seneddol ar gyfer goruchwyllo a chraffu ar gytundebau masnach gyda thrydydd gwledydd. Mae angen i ASau gael y cyfle i gyfrannu at y broses gosod mandadau a rhoi sylwadau ystyrlon ar y canlyniad terfynol.

Ar y cyd â hyn, dechrau proses ffurfiol o ddatblygu a sefydlu safonau cynhyrchu craidd sy'n berthnasol i fewnforion bwyd-amaeth ac ailddatgan ymrwymiadau'r llywodraeth i gadw sofraniaeth lawn dros ein safonau bwyd a ffermio mewn trafodaethau Cytundebau Masnach Rydd yn y dyfodol.

Ymrwymiad sicrhau bod gytundebau masnach yn y dyfodol fod yn llawer mwy cytbwys, gydag anghenion a sensitifrwydd pob sector o'r economi yn cael eu hystyried yn briodol. Ni ellir rhuthro cytundebau masnach yn y dyfodol ac ni ellir caniatáu i'r telerau a roddir i Awstralia a Seland Newydd osod cynsail ar gyfer yr hyn y gall gwledydd eraill ei ddisgwyl gan y DU o ran mynediad i'r farchnad.

Gyda chytundebau masnach Awstralia a Seland Newydd ar waith ochr yn ochr â nifer sylweddol o gytundebau masnach eraill, mae angen i Lywodraeth y DU fod yn wyladwrus wrth fonitro unrhyw effeithiau niweidiol ar ein sector amaethyddol a bod yn barod i ymateb gyda mesurau diogelu yn unol â hynny.

Rhaid i gyfleoedd ar ôl Brexit i werthu cynnyrch o ansawdd uchel o Gymru a Phrydain i gyrchfannau allforio newydd gael eu gwireddu'n llawn. Mae angen i Lywodraeth nesaf y DU gadw a datblygu'r rhwydwaith o gyflenwyr bwyd-amaeth mewn marchnadoedd allweddol er mwyn iddynt allu sbarduno twf allforio.

Gyda gwiriadau ffiniau bellach ar waith ar rai categorïau o nwyddau sy'n dod i mewn, rhaid i ni sicrhau bod y gwiriadau hyn, sydd ar flaen y gad yn ein hamddiffynfeydd yn erbyn ymlediad clefydau planhigion ac anifeiliaid, yn wirioneddol gadarn ac yn addas i'r diben, gan gynnwys yn ein porthladdoedd yng Nghymru.

Ein nodau newid yn yr hinsawdd

O ran newid yn yr hinsawdd, mae amaethyddiaeth mewn sefyllfa eithaf unigryw fel ffynhonnell allyriadau a dalffa.

Uchelgais NFU Cymru yw, drwy weithio ar draws rhestrau nwyon tŷ gwydr, y dylai amaethyddiaeth Cymru fod yn allyrru nwyon tŷ gwydr sero net erbyn 2040, ond ni allwn wneud hyn ar ein pen ein hunain ac mae angen cymorth a chefnogaeth y Llywodraeth arnom wrth i ni symud tuag at ein nod sero net

Troseddu yng Nghefn Gwlad

Mae Troseddu yng nghefn gwlad yn her sylweddol a pharhaus i ffermwyr ac eraill sy'n byw ac yn gweithio yng nghefn gwlad, ac mae'n cwmpasu amrywiaeth o droseddau, o ddwyn ar ffermydd i boeni da byw, i dipio anghyfreithlon i yrru anghyfreithlon oddi-ar-y-ffordd.

Mae troseddu yng nghefn gwlad yn cael effaith sylweddol ar ei ddiodefwyr nid yn unig yn ariannol, ond hefyd yn emosiynol ac o ran ansawdd eu bywyd.

EIN GOFYNION O LYWODRAETH SAN STEFFAN

Mae angen cymorth Llywodraeth y DU arnom i gyrraedd ein nod sero net, drwy gymell a chefnogi ynni adnewyddadwy ar y fferm

Meithrin a chefnogi'r ymchwil a datblygu a all helpu'r sector i leihau ei allyriadau nwyon tŷ gwydr - llawer ohonynt sy'n ganlyniad prosesau biolegol sy'n hanfodol i amaethyddiaeth - ar yr un pryd â chynhyrchu'r bwyd diogel, fforddiadwy ac o ansawdd uchel rydyn ni i gyd ei eisiau a'i fwynhau.

Ymateb cyson a chydlynol i droseddu yng nghefn gwlad ar draws heddluoedd, gan gynnwys cyllid teg ar gyfer plismona gwledig, a thîm troseddau gwledig pwrpasol ym mhob ardal heddlu

Troseddwy'r yn cael eu dedfrydu'n llymach er mwyn cael effaith ataliol. Rydym yn annog Gweinidogion mewn llywodraeth yn y dyfodol i wneud defnydd llawn o'r pwerau a roddwyd iddynt yn Neddf Lladrad Cyfarpar (Atal) 2023 i ehangu cwmpas y ddeddfwriaeth

Mae ymosodiadau gan gŵn ar dda byw yn drawmatig a gallant gael effaith ddinistriol ar fusnes fferm. Hoffem weld y gyfraith yn cael ei chryfhau yn y maes hwn gyda mwy o ddirwyon i berchnogion y mae eu cŵn yn ymosod ar dda byw, gofyniad clir y dylid cadw cŵn ar dennyn o gwmpas da byw a mwy o bwerau i'r heddlu, gan gynnwys y pŵer i gael samplau DNA gan gŵn y credir eu bod wedi ymosod ar dda byw.

Mynediad at lafur

Amaethyddiaeth Cymru yw asgwrn cefn economi wledig Cymru, ac mae cynhyrchu'r cynhwysion crai ar gyfer sector bwyd a diod werth £8.1biliwn. Mae angen i ffermwyr a'r gadwyn gyflenwi bwyd-amaeth gael mynediad at y gweithlu sydd ei angen arnynt os ydynt am allu parhau i weithredu busnesau llwyddiannus sy'n cyfrannu at yr economi ehangach.

Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae llawer o sectorau amaethyddol a phroseswyr bwyd wedi cael traferth recriwtio'r llafur sydd ei angen arnynt, boed hynny'n llafur parhaol neu dymhorol. Er gwaethaf ymdrechion i recriwtio'r llafur hwn yn ddomestig, mae gweithwyr y DU wedi bod yn amharod i ymgymryd â chyflogaeth yn y sector, her sydd wedi cael ei gwaethygu gan amodau tynn y farchnad lafur yn ystod y blynyddoedd diwethaf.

Mae argaeledd llafur bellach yn rhwystri i lawer o fusnesau ffermio, gan gyfyngu ar dwf a hyd yn oed achosi risg o ostyngiad mewn cynhyrchu bwyd. Mae hepgor cynhyrchu amaethyddol o ganlyniad i ddiffyg llafur nid yn unig yn effeithio ar fusnes ffermio unigol ond hefyd ar ein diogelwch bwyd cenedlaethol a'n heconomi ehangach.

EIN GOFYNION O LYWODRAETH SAN STEFFAN

Mae cynnyddu y trothwy cyflog cyfferdinol i £38,700 ar gyfer recriwtio gweithwyr medrus o dramor yn gweithredu fel anghymhelliaid i fusnesau fferm i sicrhau'r llafur sydd ei angen arnynt gan ei fod wedi'i osod ar lefel sy'n uwch na llawer o'r swyddi gwag ym maes amaethyddiaeth yng Nghymru. Credwn fod y trothwyon cyflog hyn yn amhriodol a gofynnwn i Lywodraeth nesaf y DU edrych arnynt eto.

Cydnabyddiaeth o'r sgiliau ymarferol sydd eu hangen ar weithiwr i fod yn gymwys mewn rolau amaethyddol penodol gael eu cydnabod drwy'r llwybr fisa Gweithiwr Medrus.

Cyflwyniad o gynllun gweithiwr tymhorol treigl pum mlynedd o leiaf, gyda fisâu ar gyfer gweithwyr tymhorol sy'n para naw mis a chyfnod ystyried o dri mis.